

Ольга Палюх

ПРАВОПИСНІ ДЕБАТИ У ГАЛИЦЬКІЙ ПЕРІОДИЦІ 20-х — ПОЧАТКУ 30-х рр. ХХ ст.

Проаналізовано дискусію у міжвоєнній галицькій пресі щодо впровадження у Галичині норм «харківського» правопису 1928 р., затвердженого Науковим товариством ім. Шевченка. На основі публікацій провідних мовознавців, літераторів, педагогів, редакторів і журналістів окреслено складну ситуацію, особливо в шкільництві та пресі Галичини, через перманентний правописний різнобій та з'ясовано головні аргументи для критики УП-28 — передусім у написанні інішомовних слів та вживанні апострофа. З'ясовано, що резонансність досліджуваного питання зумовила зростання зацікавленості серед галичан проблемами кодифікації правописних норм української літературної мови.

Ключові слова: український правопис, українська літературна мова, галицька преса, дебати, Наукове товариство ім. Шевченка, Товариство письменників і журналістів ім. І. Франка, шкільництво.

Проанализировано дискуссию в межвоенной галицкой прессе по внедрению в Галиции норм «харьковского» правописания 1928 г., утвержденного Научным обществом им. Шевченко. На основе публикаций ведущих языковедов, литераторов, педагогов, редакторов и журналистов очерчено сложную ситуацию, особенно в школе и в печати Галиции, в связи с перманентным разнобоем в правописании и выяснено главные аргументы для критики УП-28 — прежде всего в написании иностранных слов и употреблении апострофа. Выяснено, что резонансность исследуемого вопроса обусловила рост заинтересованности среди галичан проблемами кодификации норм правописания украинского литературного языка.

Ключевые слова: украинское правописание, украинский литературный язык, галицкая пресса, дебаты, Научное общество им. Шевченко, Общество писателей и журналистов им. И. Франко, школьное дело.

The discussion in the interwar Galician press regarding introduction in Galicia norms of the «Kharkiv» orthography of 1928 endorsed by The Shevchenko Scientific Society has been analyzed. On the basis of publications of leading philologists, penmen, pedagogues, editors and journalists a complex situation, in particular in school education and the press of Galicia due to a permanent orthographical discrepancy has been outlined; the major arguments for criticism of the Ukrainian orthography of 1928, above all, in writing of foreign-language words and usage of apostrophe have been clarified. It has been figured out that a wide resonance of the orthographical

question in the Galician society determined a growth of interest among Galicians to problems of codification of orthographical norms of the Ukrainian literary language.

Key words: *the Ukrainian orthography, Ukrainian literary language, the Galician press, debates, The Shevchenko Scientific Society, The Ivan Franko Society of writers and journalists, schools.*

Напружені суспільно-політичні обставини в Україні останнього часу стали підставою для переосмислення значущості понять «нація» і «мова», важливою об'єднуючою ланкою й виразником яких «на письмі» слугує правопис. Тривале бездержавне становище українського народу в минулому зумовило гостроту мовно-правописних проблем у площині як мовознавчій, так і політичній, однак, незважаючи на постійний пошук шляхів вирішення цього питання провідними мовознавцями обабіч Збруча, воно і досі, навіть у суверенній Україні, залишається відкритим. Так, упродовж двадцяти трьох років незалежності між науковцями точаться дискусії довкола вироблення єдиного правопису, який би повною мірою відтворював особливості українського мовлення. У цій полеміці чимало мовознавців (С. Вакуленко, І. Вихованець, К. Городенська, О. Захарків, О. Кочерга, Н. Куземська, Л. Масенко, В. Німчук, О. Пономарів, І. Фаріон, Р. Черніга) наполегливо відстоюють повернення норм українського правопису, схваленого на Всеукраїнській правописній конференції у Харкові 25 травня — 6 червня 1927 р. і затвердженого народним комісаром освіти УСРР М. Скрипником 6 вересня 1928 р. Адже опрацьований відомими фахівцями-мовознавцями і літераторами «харківський», або «скрипниківський», правопис був прийнятий 1929 р. найвищими українськими науковими інституціями — Всеукраїнською академією наук та Науковим товариством ім. Шевченка — й, отже, запроваджувався не тільки в радянській Україні, а також у Галичині, — і тому його справді можна вважати першим офіційним уніфікованим всеукраїнським лінгвістичним кодексом.

На тлі перманентних «азбучних» і правописних воєн упродовж XIX — початку XX ст. для галичан питання єдиного правопису було не менш важливим, ніж для «великоукраїнців». Прагнення укладачів поєднати в одному правописному документі наддніпрянську і наддністрянську мовні традиції закономірно привернуло до нього увагу як філологів, так і пересічних громадян, які бажали досконало

володіти мовою, а тому його підготовка і прийняття одразу стали предметом обговорення на шпальтах української радянської та галицької преси. Зокрема, за підрахунками дослідника С. Вакуленка, у бібліографічному покажчику з української мови Л. Червінської та А. Дикого зафіксовано майже сімдесят публікацій, що вийшли на цю тему тільки впродовж 1925—1928 рр. [4]. Чимало їх друкувалося у спеціалізованих освітянських виданнях («Народний Учитель», «Шлях Освіти») та у часописах суспільно-політичного і загального змісту, як-от газети «Вісти ВУЦВК», «Комуніст», «Пролетарська Правда», «Червоний Шлях». З метою розширення дискурсу «Вісти ВУЦВК» навіть запровадили 1927 р. тематичний додаток — дискусійний бюлетень «Український правопис».

Відзначимо, що зазначена бібліографічна праця майже не містить відомостей про відгуки у пресі в той час на інших українських теренах, насамперед у Галичині, — згадано лише статтю С. Смаль-Стоцького «Правописна справа» у «Літературно-Науковому Віснику» 1926 р. [23, с. 267] та допис «Встановлення єдиного українського правопису» у радянськфільському органі в Парижі «Українські Вісти» 1928 р. [23, с. 259].

Про правописний дискурс у Галичині на зламі 1920—1930-х рр. не подає відомостей і сучасна хрестоматія «Історія українського правопису: XVI—XX століття» (Київ, 2004), презентуючи головні окремі статті й праці М. Грушевського, А. Кримського, О. Синявського, М. Скрипника, Є. Тимченка.

Розрізнену інформацію про публікації в галицькій періодиці з приводу впровадження «харківського» правопису знаходимо у низці довідкових видань — у бібліографічних працях О. Моха «Покажчик змісту “Нової Зорі”» (Львів, 1937), Ю. Шаповала «“Діло” (1880—1939 рр.): поступ української суспільної думки» (Львів, 1999), В. Денисюк «Видання Івана Тиктора та концерну “Українська преса”» (Львів, 2000), Б. Ясінського «Літературно-Науковий Вісник» (Київ; Нью-Йорк, 2000), історико-бібліографічних дослідженнях М. Галушко [10; 11], О. Дроздовської [26], М. Романюка та М. Галушко [12], у гаслах історико-бібліографічних досліджень «Українські часописи Львова 1848—1939 рр.» та «Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.».

Серед наявних аналітичних наукових розвідок варто відзначити статті, які частково торкаються цієї теми, — авторства І. Мельника,

що окреслює історію створення «соборного» правопису 1928 р. [53], В. Бурдуланюка, присвячену розвитку українського мовознавства Галичини другої половини ХІХ — першої третини ХХ ст. [3], та А. Яценка, в якій правописні проблеми висвітлюються крізь призму опублікованих на сторінках щоденника «Діло» 1930 р. статей М. Рудницького [89].

У зв'язку з малодослідженістю цього питання та особливою гостротою його нині метою нашої статті є на основі аналізу публікацій у пресі Галичини 20-х — початку 30-х рр. ХХ ст. відтворити розмаїття поглядів і думок на правописні проблеми в контексті обговорення «харківського» мовного кодексу 1928 р.

В умовах утвердження польського окупаційного режиму в Галичині українцям постійно доводилося виборювати своє право «вільного і цілковитого розвитку», формально деклароване національним меншинам владою, і передусім право говорити рідною мовою. У час, коли зі сторінок місцевих газет і журналів не сходили повідомлення про щораз нові владні заборони, як-от: заборона використання української мови в урядових документах, шалений тиск на українське шкільництво, цензурні обмеження і вилучення тощо, на порядку денному визріло питання щодо унормування правил самої української мови, носіїв якої в черговий раз було розділено кордонами через чужі «великодержавні» інтереси. Посилення об'єднавчого процесу між Сходом і Заходом України у добу визвольних змагань, українізація в УСРР та боротьба проти польської асиміляційної політики в Галичині зумовили необхідність та сприяли виробленню і усталенню спільних критеріїв у царині орфографії. Так, до 1922 р. у багатьох галицьких виданнях послуговувалися правописом, над яким «язикова комісія» НТШ працювала впродовж 1907—1908 рр. Поява нових правописних документів у період відновлення української державності: 1919 р. — ухвалених Міністерством народної освіти УНР «Головніших правил українського правопису», а 1920 р. — затверджених Академією наук України «Найголовніших правил українського правопису», спонукала до перегляду правописною комісією НТШ попередньо запропонованого нею документа. Після його ревізії, 1922 р., Товариство розробило правопис, відомий під назвою «переходового до єдиного українського». Однак половинчастість обох чинних правописних систем вимагала подальших

кроків — підсумком спільної роботи «західних» і «східних» українських фахівців над розв'язанням орфографічної проблеми впродовж 1920-х рр. і став всеукраїнський правопис 1928 р. [21].

Аналіз матеріалів галицької преси міжвоєнного періоду дає підстави стверджувати про чимале зацікавлення правописною темою, що відображено, зокрема, у багатьох різножанрових (інформаційні замітки і повідомлення, оглядові та критичні статті, рецензії) публікаціях часописів. Важливість цього питання для місцевого соціуму засвідчує те, що вони надруковані у різних за спрямуванням виданнях — у суспільно-політичних, літературно-наукових, науково-популярних, освітянських і релігійних.

Посеред масиву галицької преси міжвоєнної ми зосередилися насамперед на публікаціях у газетах «Діло», «Мета» і в її додатку «Література. Мистецтво. Наука», «Нова Зоря», «Новий Час» та в журналах «Життя і Знання», «Літературно-Науковий Вістник», «Методика і шкільна практика», «Нива», «Рідна Школа», «Українська Школа», «Шлях виховання й навчання», які виходили у Львові, й матеріалах, представлених у станіславському журналі «Дружнє Слово». Аргументованість дискурсу у них доводить те, що висловлені в дописах з цього приводу думки належать відомим фахівцям-мовознавцям та літературознавцям, редакторам, журналістам, серед яких — В. Будзиновський, І. Кревецький, М. Левицький, І. Огієнко, М. Рудницький, В. Сімович, С. Смаль-Стоцький.

Провісниками майбутніх правописних дебатів, на нашу думку, слугували критичні відгуки у повоєнній галицькій пресі на чергові зміни в українській орфографії на початку 20-х рр. ХХ ст., в яких окреслювалися причини затяжного правописного хаосу й актуалізувалося питання необхідності правописної однаковості. Першою науковою публікацією, яка висвітлювала правописні, а згодом — мовні теми, передусім з точки зору негативного впливу на українську орфографію та граматичні структури української мови інших мовних культур, особливо російської, стала стаття В. Гнатюка «В справі української правописи», яка друкувалася частинами в «Літературно-Науковому Вістнику» впродовж 1922—1923 рр. [16]. Так, у короткій передмові до своєї розвідки, пояснюючи причини відмінностей в українських правописних системах та наголошуючи на бажаності їх однаковості, В. Гнатюк зазначав, що цю проб-

лему неможливо вирішити одномоментно — «осягнути ні указом із гори, ні одностороннім порішенням якогось гуртка», а тільки шляхом постійного діалогу між фахівцями, допоки не буде досягнуто спільного порозуміння («...тільки об'єктивним розсліdom, публичною дискусією і переконуванням, що завершилибися ухвалою компетентного збору, зложеного з представників наукових інституцій, школи й письменства»). Водночас, передбачливо заглядаючи у недалеке майбутнє, мовознавець вказував і на ті сприятливі умови, які забезпечать реалізацію цього консенсусу: «Се буде можливе одначе аж тоді, коли настануть нормальні зносини Києва зі Львовом та іншими культурними центрами українського життя» [16, т. 76, с. 173].

Суттєві розбіжності у правописному питанні між українськими мовниками засвідчили опубліковані у галицькій пресі рецензії М. Рудницького та В. Домбровського на видані упродовж 1923—1924 рр. праці І. Огієнка — дидактичні таблиці з вивчення рідної мови («Наглядна таблиця українського правопису», «Наглядна таблиця милозвучности української мови», «Наглядна таблиця для вивчення знаків розділових», «Наглядна таблиця для вивчення побічних речень») [67] й «Український стилістичний словник» [25; 69], а також вміщена згодом на шпальтах «Діла» відповідь критикам їх автора [57]. Так, у своїх дописах М. Рудницький звернув увагу на потрібність таких видань в умовах триваючого правописного «безладдя» — наявності багатьох різновидів правопису, як-от: «офіціальних» — «рішення Київської Академії Наук і правила Наук. Тов. ім. Шевченка», а також «кількох (коли не безліч) фактичних правописів, які є спадщиною ріжних неперевіrenих впливів та висловом намагань поєднати існуючі суперечности» [67]. Як філолог наголошував, що запропонована І. Огієнком мовно-правописна система часто іде врозріз із прийнятими офіційними нормами, тому його праці безпосередньо порушують питання «введення одноцільного українського правопису» [69, ч. 154].

Слушність аргументів М. Рудницького підтримав також педагог-україніст В. Домбровський, який на основі аналізу змісту «Українського стилістичного словника» дійшов висновку, що «не семантичні і не стилістичні мотиви були для проф. Огієнка міродатні при виборі слів до Словника, а тільки ріжниці у «формі слів» (тобто їх правописні відмінності у Великій Україні та Галичині. — *О. П.*), себ то переважно у їх звуковім або графічнім вигляді, рідше в

їх семасіологічним уживанню». Зокрема, чимало застережень обох рецензентів стосувалося правопису вміщених у стилістичному словнику слів іншомовного походження. В. Домбровський наголошував також на необхідності врахування та узгодження в подібних працях автором усіх об'єктивних факторів щодо правопису, а не прагнути продемонструвати тільки власну думку: «...у правописнім питанню більше значить конвенціональна згода дотичних відповідальних чинників, ніж навіть найбільше наукові погляди поодиноких фільольогів» [25, с.123].

Натомість у чотирьох липневих числах «Діла» 1925 р. І. Огієнко доводив своїм «субективним критикам» правомірність власних аргументів щодо написання іншомовних слів, опираючись на два постулати — «націоналізацію» кожного запозиченого слова, «цеб-то пристосувати його до всіх відповідних фонетичних та морфологічних вимог своєї рідної мови, без потреби не оглядаючись на мову чужу, звідки прийшло слово» [57, ч. 147], і «додержання рідної традиції», тобто «говорячи про форму якогось позиченого слова все мусимо вглянутись, як його чи спорідненого слова вживалося в нас уже вдавнину» [57, ч. 148].

Наступні публікації, а саме — вміщені 1926 р. в «Літературно-Науковому Віснику» розвідки М. Грушевського «До управилення українського правопису» [20] та С. Смаль-Стоцького «Правописна справа» [81], стали рецепцією на розпочатий 1925 р. перегляд чинних орфографічних норм створеною у Харкові мовознавчою комісією, тим самим ще раз довівши актуальність обговорення правописної теми. І хоча стаття М. Грушевського попередньо друкувалася у журналі «Україна» 1925 р., однак її поява на сторінках «Літературно-Наукового Вісника» була небезпідставною — у своєму викладі проблеми автор орієнтувався і на галичан, мову яких він вважав найбільш автентичною. У цій публікації він озвучив свої застереження колишнім і новоявленим реформаторам українського правопису, в результаті «праці» яких відбувалося не становлення літературної мови, а навпаки — стирання її питомих і характерних рис та наближення до російської: «І дійсно, вичистили її так, що тепер уже Українці з успіхом наламують і свої язика під великоросійську вимову, відповідно до правописи, і дійсно зтирають ріжницю української мови від великоросійської» [20, с. 272].

Відзначимо, що позицію М. Грушевського підтримував В. Гнатюк, який у примітках дав окремі пояснення до викладеного у розвідці. Так, на його думку, з наукового боку «найкрасший і найпрактичніший» був правопис, укладений «язиковою комісією» НТШ 1907 р., який мав в основі «етимологічно-фонетичний» принцип та базувався не тільки на історичному розвитку української мови, а й на дослідженні «живих говорів». При затвердженні ж правопису 1922 р. «язикова комісія» керувалася «не тільки науковими мотивами, але й іншими»: головним завданням було «прийняти київський правопис без змін, щоб уже самим правописом зазначити літературну і національну єдність із Придніпрянцями, а оборонців деяких відрубностей називано навіть сепаратистами і ин.» [17]. Тому, незважаючи на існуючу формальну правописну спільність, «в дійсності панує правописний хаос і він буде тягтися доти, доки на В. Україні не розвинеться вповні у високих школах наука укр. мови і доки при укладанню правопису не відпадуть там інші мотиви крім чисто наукових». Водночас, змальовуючи мовно-правописну ситуацію в Галичині, він вказував на небезпеку з боку двох течій, це — «“модерністи”, які думають, що єдність літературної мови полягає на вимикунні з придніпрянських писань поодиноких “словець”, переважно варваризмів, та перетиканню ними своїх писань всуміш із найпоганішими галицизмами та на надаванню поодиноким словам правописних форм придніпрянських», а також «течія, яка вважає, що жива народня мова занадто проста для літератури, та що для літератури треба витворити окрему “аристократичну” мову. Можемо надіятися, що вона не розцвивши зівяне» [17].

Своє бачення вирішення правописних проблем запропонував читачам «Літературно-Наукового Вістника» також відомий знавець мови С. Смаль-Стоцький у розвідці «Правописна справа», яка складається із п'яти розділів під промовистими заголовками: «Правописний хаос», «Як завести лад?», «Одностайний принцип», «Взаємини між правописом і граматиною», «Спірні правописні питання». Серед причин пануючого «правописного хаосу» у Великій Україні та Галичині він називав як певну байдужість суспільства до цього питання: «...наші письменні люди, між тим і письменники... ніколи не завдавали собі труду зазнайомитися систематично з законами української мови хочаби із шкільної граматики. Кожний пише,

як попало. До мови її чистоти і краси звичайно не прикладається найменшої ваги», так і невідрадне становище в шкільництві у зв'язку з відсутністю відповідних («добрих») підручників та «добре вишколених учителів української мови, які були-б докладно освідомлені з самою істотою мови, її життєм і розвитком» [81, с. 75]. Услід за В. Гнатюком та М. Грушевським, С. Смаль-Стоцький наголошував на шкідливості постійного реформаторства у царині правопису («Перш за все треба мати на увазі, що правописні реформи ніде на світі не робляться так часто, як у нас. Правопис — се така річ, що потребує великого спокою і довгого часу, щоб з одного боку він, як що його менше-більше загально прийнято, міг вжитися, а щоб з другого боку можна за той час спостерегти, де і в чім показується потреба направи») та обстоював нагальність широкої дискусії перед його прийняттям: «Думаю отже, що заки приступити до якої-небудь проби нового вирішення правописного питання, треба би перше за все дати почин до широкої публичної дискусії всіх фахівців, зн. усіх учителів української мови про всі питання правописні і так довго чекати з вирішенням, аж дискусія вичерпається і нею все так підготовиться, що вирішення буде легке і для всіх ясне та зрозуміле». Запорукою успіху правописної реформи він уважав дотримання «одностайного принципу», який «не можна спекулятивно придумати, вигадати» і який базуватиметься на граматичних особливостях й історичних тенденціях мовного розвитку: «...мусить сам собою впливати із граматики української мови, т. зн. із найдокладнішого знання мови, її звукової системи, форемної і словотворної будови, розуміється, й історичного розвитку сеї системи і будови, із розвитку нової письменської, чи літературної мови, напрямів і тенденцій її консолідації з увагою також на говори і т. д.» [81, с. 77—78]. Найбільшим недоліком усіх здійснених досі правописних інновацій С. Смаль-Стоцький вважав намагання «реформувати не так правопис, як властиво літературну мову» [81, с. 312]. Основне завдання правопису вбачав у наданні відповіді на запитання: «Якими знаками означаються звуки української мови?» та виділяв «головний предмет правописних правил» — правопис винятків, тобто передання на письмі тих слів, які «не зовсім так, як говориться, пишеться, як то кажуть, етимологічно, а не чисто фонетично» [81, с. 313]. Обстоюючи принципи «соборності» і «одностайності» літературної

мови «для соборної України», настоював на необхідності при чергових правописних змінах «відділити граматику від правопису, а в правописних правилах перевести одиноку розумну засаду: Пиши, як правильно говориш!» [81, с. 320].

Однак, попри зауваження провідних українських мовників щодо необхідності проведення дебатів перед остаточним затвердженням правописного документа та висловлені застереження, більшість публікацій на цю тему у галицькій пресі з'явилася тільки після «ратифікації» Харківського орфографічного кодексу (далі — УП-28) НТШ і їх поява була пов'язана насамперед із труднощами застосування його правил на практиці.

Сам перебіг Всеукраїнської правописної конференції 1927 р. досить детально висвітлювався галицькою пресою, зокрема газетами «Діло» та «Новий Час» у репортажах «Конференція для усталення українського правопису» [35] і «Конференція для устійнення українського правопису» [36]. У «Новому Часі» з харківських «Вістей» було передруковано також частину промови М. Скрипника на підсумковому конференційному засіданні [77].

Побіч інформаційних матеріалів у галицькій пресі, присвячених правописній конференції, окремої згадки заслуговує опублікована у «Літературно-Науковому Вістнику» 1928 р. стаття С. Смаль-Стоцького «Звідомлення акад. Кримського про правописну конференцію», в якій було дано першу критичну оцінку підсумків її роботи [79]. Так, полемізуючи з А. Кримським, С. Смаль-Стоцький спростовував неправомірні закиди на адресу свою і присутніх на конференції галичан, які нібито намагалися «переробити наш правопис на окраїнний (часто спольонізований) лад» [79, с. 272], та підкреслював необхідність враховувати «питомі прикмети» й «вимоги» української мови у цьому питанні, а не вводити «живцем російщину» [79, с. 275].

Найбільшою невдачею конференції вчений уважав відсутність єдиної «ясної» і «добре умотивованої» системи, яка «малаб лягти в основу українського правопису», внаслідок чого і «виданий Правописною Комісією проект... тільки губився в подробицях», і сама «конференція згубилася в подробицях, смішних голосуваннях і постановах» та, не маючи «твердого ґрунту під ногами, хиталася на всі боки, постановляла, то знов своїх постанов відрікалася» [79, с. 276].

С. Смаль-Стоцький доводив, що основною проблемою правописної справи було деклароване українськими компартійними діями «повернення значних шарів російських і зросійщених робітничих і інтелігентських мас до української культури», а не власне «упорядкування українського правопису відповідно до звукової системи української мови». У цьому контексті він засуджував будь-яке зловживання державною владою: «І не потрібно нас аж запевнювати, що “маючи державну владу, ми маємо досить засобів, щоб перевести це в життя”. Ми і без того це знаємо. Але це не буде “встановлення єдиного правопису української мови... з сучасної літературної мови”, як цього жадає влада совітської України. Це зовсім щось иншого» та висловлював надію на перемогу української наукової думки у вирішенні правописного питання: «...ми глибоко переконані, що найдуться ще на Великій Україні заступники науки, які при впорядкуванні і встановленні українського правопису матимуть на умі саму тільки українську літературну мову і її потреби і вимоги до правопису та всенародне значіння одностайного правопису» [79, с. 276].

Певна інертність галичан щодо правописного питання упродовж 1927—1928 рр., очевидно, пояснюється тим, що для багатьох рішення правописної конференції не бачились остаточними, зокрема, редакція «Нового Часу» вважала, що «на конференції ще не все обмірковано, а ухвали винесено подекуди суперечні. Не сумніваємося, що ініціатори скличуть в короткому часі другу конференцію для закінчення праць над українським правописом. Дивним тільки було би, якщо правопис затверджував би уряд, а не найвисша українська наукова інституція — Академія Наук. Під сим оглядом хіба можна мати до неї довіря...» [8]. Прихильником цієї думки був і С. Смаль-Стоцький, вказуючи у зазначеній статті: «Ще час все добре передумати і як найкраще розібрати» [79, с. 276].

З іншого боку, чимало фахівців просто не були ознайомлені з новими правописними вимогами, як, наприклад, багато галицьких «працівників пера» — редакторів та журналістів. Так, на скликаній Товариством українських письменників і журналістів ім. І. Франка (ТОПіЖ) у Львові нараді в листопаді 1929 р. [24; 31] хоч і було прийнято рішення про запровадження УП-28 у галицьких виданнях з нового року, однак у ході дискусії з'ясувалося, що «більшість при-

сутніх не була вже раніше ознайомлена із новим правописом», бо до Львова «прийшло дуже невелике число примірників нових правописних правил і навіть не всі редакції могли їх придбати», через що неможливо було відразу узгодити всі виниклі запитання. Найбільше непорозумінь зумовило те, що новий правопис містив багато таких правил, які, зазначали доповідачі, йшли «у розріз із вимовою майже всього нашого загалу в Галичині» і «вони мають у собі стільки винятків, що вивчення їх у школі і поширення в пресі зустріло би значні труднощі» [24].

Отже, не дивно, що розпочата в ТОПіЖ дискусія щодо адаптації норм УП-28 для галицького україномовного середовища невдовзі «переноситься» на сторінки місцевої періодики, відтворюючи весь калейдоскоп неоднозначних і часто розбіжних поглядів та думок зацікавленого кола. Зокрема, як свідчить у своїх спогадах український педагог-філолог С. Шах, монолітної єдності стосовно прийняття УП-28 серед галицьких мовознавців і навіть членів НТШ не було. Так, палкими прихильниками його впровадження виступали дійсний член товариства Ф. Колесса та педагог-мовознавець О. Панейко. Натомість проти «цього нового “академічного” правопису в цілості з його апострофами, з “аннями”, “ашшями” і т. п. виступили були всі старі у Львові україністи, навіть проф. Др Іван Зілінський був противний його прийняттю, але перед національним аргументом: “один нарід, одна мова і один правопис” зникла всяка фільольогічна льогіка, наукова фонетика і ритміка мови. Лиш один дійсний член Наук. Т-ва ім. Шевченка запротестував в пресі проти беззастережного введення нового, як він назвав “большевицького”, правопису до галицьких шкіл, з усім його “балаганом”, а був ним проф. Др. Остап Макарушка...» [88, с. 176].

Однією з перших на чергові правописні новаторства відреагувала газета католицького спрямування «Нова Зоря». Уже 1929 р. тут було вміщено низку матеріалів на цю тему, а саме — статті без зазначення авторства «Українська літературна мова і Галичина» [84] та «Правописний хаос на Україні» [64], а також статті (фейлетони) відомого історика і журналіста І. Кривецького — «Правописний хаос в Галичині та небезпека його збільшення» [40], «Всеукраїнський правопис» [38], «Оден правопис, передовсім у Галичині» [39]. Головним завданням цих публікацій було донести до читачів важли-

вість порушеної правописної теми, особливо в контексті творення всеукраїнської літературної мови. Так, критикувалося рішення щодо її опертя на київсько-полтавському діалекті як «на основі вузькій й односторонній» (бо «крім Київщини... й Полтавщини... є ще пра-старі українські землі, яких українське населення живе на них від початків нашої історії») і до «таких земель і до таких племінних груп належить саме Галицька Земля») та обґрунтовувалася необхідність урахування і включення у літературну мову регіональних мовних особливостей: «...в інтересі найвсестороннішого вироблення нашої літературної мови треба побажати, щоб галицькі письменники перестали писати мовою полтавською чи харківською, їм мало знаною, а стали писати мовою більш галицькою, впроваджуючи її через свої писання в літературну мову загальноукраїнську, як се роблять в аналогічних відносинах письменники всіх народів світа» [84].

Саме через неусталеність української літературної мови, на думку І. Кревецького, й виникали труднощі у виробленні єдиного правопису: «Виробити спільний всеукраїнський правопис дуже трудно. А дуже трудно головню тому, що правопис у багатьох випадках ототожнюється в нас з вимовою згл. мовою. А, як відомо, спільна всеукраїнська літературна мова ще також не усталена. Між літературною мовою Галичини і Наддніпрянщини є очевидні різниці. З тої головню причини й зустрічає труднощі в Галичині правопис, вироблений в останнім часі у Харкові. Не ототожнювати правопису з вимовою згл. мовою, або виробити одну всеукраїнську літературну мову — отсе перша передумова одного всеукраїнського правопису». Найоптимальнішим засобом запобігання «правописному хаосу» він вважав «уодностайнення його бодай в обемі меншім, галицьким», що вирішило б правописні проблеми в шкільництві («Не можна довше дивитися спокійно, як школа вчить правопису, який поза школою не має примінення») та полегшило згодом і вироблення спільного правопису «на цілій Україні»: «Бож ясна річ, що далеко лекше вирішувати опісля різниці між двома головними правописами: загально-галицьким і загально-наддніпрянським, ніж між цілим рядом правописів галицьких і наддніпрянських» [39].

1930 р. у правописні дебати активно включився М. Рудницький, який впродовж тільки одного червня опублікував у газеті «Діло» свої «намірені замітки з нагоди нового правопису» із сімнадцяти

частин під загальною назвою «Правопис і літературна мова» [70]. Особливої гостроти цим публікаціям надавав дещо іронічний авторський виклад порушеної теми, закладений вже у самих підзаголовках і підібраних до частин «гаслах» у вигляді українських прислів'їв. Передусім М. Рудницький висловлював критичні зауваження відповідальній за його впровадження у Галичині інституції — філологічній секції НТШ, яка, повідомляючи про прийняття УП-28, не доклала зусиль навіть привести до нових правописних вимог свій «комунікат» у «Записках Наукового Товариства імени Шевченка», що свідчило про існуючу й надалі неоднотайність у правописному питанні. Як мовознавець і літературознавець дивувався з ухвалення «харківського» правопису «найкращими українськими фільольогами і письменниками з усіх українських земель», безапеляційно вважаючи його «недоладною не-науковою і не-літературною компіляцією» [70, ч. 121]. Свої висновки він зробив на основі ретельного аналізу змісту самого видання. Так, зауваження М. Рудницького стосувалися передусім ігнорування деякими відомими філологами самого «почуття літературної мови», бо вивчення норм УП-28 не полишало «ніяких сумнівів щодо одного: вони не є вислідом якогось спільного порозуміння фільольогів про бажану еволюцію нашої літературної мови». На його думку, «харківський» правопис був своєрідним «двоєрідним плодом», в якому автори прагнули поєднати «академічні фільольогічні проблеми із загальнодоступними популярними вказівками». Тобто офіційний правопис замість полегшити широкому загалу вивчення мови висував нові проблеми. «Нині маємо сім мішків гречаної вовни», — зазначав М. Рудницький [70, ч. 123].

До недоліків він зараховував включення у видання вже відомих «для українців з мінімальною літературною підготовкою» правил. Зокрема, це — майже весь розділ про правопис суфіксів («наростків») (46 параграфів), а також правила про відмінності між префіксами («приростками») пре-, при-, прі-, про чергування голосних звуків [о], [і], [е], вживання м'якого знака, де «чуємо його у вимові слів», та невживання його «після губних і шиплячих приголосних» й букви «р» у кінці складу [70, ч. 124].

Значну увагу у своїй розвідці М. Рудницький приділив питанням про застосування апострофа та написання іншомовної лексики. Мовознавець назвав численні правила про вживання апострофа

«штудерно виплетеною сіткою нюансів». Він підтримував погляд С. Смаль-Стоцького, що вживання апострофа не виправдано «ні історично, ні етимологічно, ні фонетично», однак, апелюючи до А. Кримського, вказував, що «найбільшим каліцтвом для галичан, що хочять зберігти вірність цим постановам, є обов'язок вивчити апостроф» [70, ч. 129].

При написанні іншомовних запозичень М. Рудницький наголошував на необхідності дотримуватися фонетичного принципу, тобто відтворювати їх українською мовою так, як вони звучать іноземною. У «харківському» правописі виявив чимало невідповідностей, як-от: у передаванні українською мовою іншомовних прізвищ, адміністративно-територіальних і географічних назв, зокрема заміну м'якого [л'] твердим [л], необґрунтоване вживання букв г та ґ, а також м'якого знака після губних у російських назвах, що свідчило, на думку досвідченого мовознавця, про некомпетентність упорядників [70, ч. 130, 131].

Окрім того, науковець розвінчав деякі спроби укладачів УП-28 проаналізувати зміст окремих слів (наприклад відмінності у написанні прикметників і дісприкметників з подвоєним -н- і без подвоєння) та доводив недоцільність нормування «лінгвістичних питань» за допомогою правопису [70, ч. 133].

Головними ознаками «харківського» правопису М. Рудницький вважав «крайности у фонетиці і крайности в етимології», що чітко простежувалися у нових правилах написання українських та іншомовних слів і вносили «неясності» при його опануванні [70, ч. 134]. У підсумку, радив не приймати цей правопис, бо він ненауковий, непопулярний, непрактичний, складний для сприйняття — і, отже, «не має ніяких виглядів, щоби еволюція нашої літературної мови його виправдала» [70, ч. 135].

Реакцією на «правописні» фейлетони М. Рудницького стали «зауваги» С. Смаль-Стоцького, які той надіслав автору із дозволом «покористуватися» ними «як Вам любо, можете їх і надрукувати». Під такою ж назвою — «Правопис і літературна мова» — вони були надруковані окремими частинами в шести числах «Діла» у серпні 1930 р. [80].

Надіслана відповідь М. Рудницькому була своєрідним продовженням попередньо опублікованих розвідок С. Смаль-Стоцького на

цю тему в журналах «Літературно-Науковий Вістник» та «Україна». Мовознавець наголошував на складності правописного питання, а тому — майже неможливості вимагати від правопису «повної досконалости». Ступінь упорядкованості правопису тісно пов'язував із рівнем «загальної освіти, культури і цивілізації народу» та одночасно вказував на «об'єктивні і суб'єктивні різниці і перепони» на шляху до його унормування для українського народу — «народа сяк-так поневоленого, чужими кордонами державними розмежованого, розєднаного...» [80, ч. 172]. На його думку, це передусім проявилось у значній залежності прийнятого правопису «від чужих впливів» та «сумнівній» компетенції його ініціаторів, зусиллями яких «історичний розвиток нашої правописної справи нехтується, заводяться до правопису правила чужі українській мові, і коли в реформі правопису ані сліду бажання довести до однастайности на цілій українській території, так якби нас і нашої довголітньої праці зовсім не було» [80, ч. 172].

Учений вкотре відзначав, що найбільшою хибою «харківського» правопису є те, «що він своїми правилами хоче власне «українізувати» неукраїнців і правописом навчити неукраїнців української літературної мови» [80, ч. 173].

С. Смаль-Стоцький підтримував тезу М. Рудницького щодо чіткого розмежування функцій мови, граматики і правопису («що иньша річ мова, а иньша річ правопис»), завдяки чому «правописні правила української мови зможуть бути короткі, ясні, недвозначні», і тільки це уможливить досягнути правописної однастайности. Акцентуючи основне завдання правопису — «передати на письмі дійсно нашу мову, а більш нічого», навів численні приклади з УП-28, що демонстрували, як неправильна передача звуків на письмі згодом негативно відображається на вимові: «...читаючи на письмі такі форми як світ, святий, інший, іскра, людей і т. п., силується люди так і вимовляти ці слова, як написано, з твердим с, з і, наперекір живій, загальній народній вимові і звуковій системі української мови, яка вимагає вимови з м'яким с (сь) і и» [80, ч. 174]. Автор виступав за збереження історичних особливостей («характеристичних примет») української вимови, які суттєво різнили її від російської та польської: «...в ній прасловянське **і** і **ы** злилися до купи в один звук **и** (в польській і російській мові вони докладно і досі

відрізняються» [80, ч. 174]; «...праслов'янське ʒ живе у нас далі своїм окремим життям в формі і (й, ьі), т. зн. такого і, що перед ним помягчуються і шелестівки, якщо вони у нас можуть помягчуватися (в російській мові воно зовсім сплило з е!)» [80, ч. 175].

С. Смаль-Стоцький відкидав «фальшиві, незгідні з звуковою системою української мови погляди реформаторів» щодо начебто існуючої в українській мові «боротьби» між голосними «і і и» та приголосними «г і ґ», «л і ль», а також висловив сумнів у потребі відображення у правописному документі правил «милозвучності» мови, вказуючи на їхню недоцільність: «Таке нічим не оправдане змеханізовання нашої мови, яке переводять механічно наші коректори на основі “правил милозвучности” і т. п., “приноровлюючи” чужу мову до своїх уявлених понять про правильність, така “українізація” вийде тільки на шкоду мови» [80, ч. 176].

Як філолог схвалював «піднятий» М. Рудницьким «бунт» проти правописних нововведень та, зі свого боку, настоював на важливості широкого обговорення, вважаючи його єдиним результативним чинником у вирішенні цієї проблеми: «Настала конечна потреба всіма такими питаннями зацікавити ширші кола громадянства... Чим краще громадянство школою, публичними дискусіями в часописах, працею українців до того буде підготовлене, чим живіше виявить воно свою участь у дискусіях, хочаб тільки ставлячи питання, і свій інтерес для полагодження справи, тим скорше звільнимо наш правопис і літературну мову від чужих кайданів, тим певніше досягнемо бажаної однакості, тим краще збережемо в них усе те, що рідне, наше, питоме, що дасть нам повне почуття самостійності нашої мови і нашого правопису» [80, ч. 177].

У контексті правописної дискусії С. Смаль-Стоцький звернув увагу на потребу покращання вивчення української мови у школі та якості публікацій у пресі: «...нам перш усього в школах треба дбати про добре знання мови, треба дбати, щоб наші часописи її не калічили, щоб вона чужими відпадками не засмічувалася» [80, ч. 173]. Враховуючи зауваження відомого мовознавця та йдучи назустріч своїм читачам, які «від довшого часу зверталися... з проханням завести на сторінках “Діла” постійний “куток мови”», з кінця серпня 1930 р. у газеті було запроваджено під зазначеною назвою спеціальну мовознавчу рубрику.

Розуміючи, що розгляд мовно-правописних проблем не є завданням часопису, який «має на меті стежити за політичними подіями», та беручи до уваги те, що «мова нашої преси і наших книжкових видавництв аж кишить від неграмотних помилок», зрештою, це стосувалося й «Діла», яке «приносило» щодня «неодну друкарську, коректорську та редакційну помилку, або бодай розбіжність форм, що стоять поруч себе», редакція, відчуваючи «ненормальність такого стану», взяла на себе «обов'язок викоринювати серед громадянства помилки, з яких здаємо собі справу» [41]. Так, у рубриці «Куток мови» відстежувалися «хиби» як у публікаціях самого «Діла», так і в матеріалах інших галицьких часописів, зокрема «Літературно-Наукового Вістника», «Неділі», «Нового Часу», «Ради», «Українського Голосу», та у книжкових виданнях цього часу.

Багато помилок містилося й у працях установи, яка ініціювала прийняття УП-28, — у друках НТШ. «Фактом є — дивним, неімовірним, комічним чи трагічним — що за рік члени “Наук. Т-ва ім. Шевченка” не тільки не засвоїли собі правил нового правопису, але переплутують їх з усіма іншими», — підсумовував наприкінці 1930 р. М. Рудницький у фейлетоні «З наших видавництв. В обороні одної мучениці» [66]. Численні «дивогляди» демонстрували, зокрема, «свіжо виданий том ч. II. з історичними працями» й «Збірник математично-природописнолікарської секції, т. XXVIII—IX», а також «свіжо видана “Хроніка Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові за рр. 1926—30”» — наглядний взірець «правописної та мовної саламахи, що після неї не потрібує вже соромитися ні один наш орган, що повторює щодня ті самі традиційні непорозуміння» [66, ч. 281]. Деякі «чудасії з тої вавилонської вежі», як-от: написання окремо слів, що за новим правописом писалися разом («на прикінці», «з окрема», «що до», «чим раз» замість «наприкінці», «зокрема», «щодо», «чимраз»); вживання голосного «и» у словах, де мала бути буква «і» («літних», «осінних» замість «літніх», «осінніх»); порушення правил «милозвучности» («“розправах в суді” зам. у суді; “тепер вже” зам. тепер уже...»); використання старих лексичних форм «сего», «сеї», «сею» замість прийнятих «цього», «цієї», «тієї», «цією», «тією»; проблеми із ставленням апострофа («після зовсім неграмотних форм “пор’ядки”, “мор’я”, “ур’ядовець” і “цар’я” тепер маємо такий апостроф: “Без’ушка”»), мовознавець невдовзі представив читачам «Діла» у «Кутку мови» [29; 86].

Водночас, як свідчить аналіз матеріалів мовознавчих «кутиків» у «Ділі», значна частина зауважень торкалися не стільки правописних помилок, скільки «засміченості» української мови вкрапленнями польської і російської лексики та спричиненої копіюванням за «чужим» зразком неправильної будови речень, що дає підстави стверджувати про розширення тематики спровокованих «правописним питанням» дебатів і зміщення в них акцентів з вузького, суто нормативного поля у площину загальних проблем мовної «чистоти».

За прикладом «Діла» такий формат обговорення підтримали й інші галицькі часописи: під впливом «правописної справи» до середини 1930-х рр. мовознавчі «кутики» з'явилися у низці різних за спрямуванням періодичних видань Галичини, зокрема у присвяченому «церковним і суспільним справам» журналі «Нива», в «журналі середньошкільної молоді» «Дружнє Слово», у додатку до газети «Мета» — «Література. Мистецтво. Наука» та згодом, 1933 р., у самому часописі, в ілюстрованому тижневику «Новий Час» й у додатку до журналу «Учительське Слово» — «Методика і шкільна практика».

Матеріали до рубрик, які переважно добиралися провідними фахівцями української мови, відтворювали різноманітність їхніх думок у мовно-правописному аспекті. Так, у 1930—1931 рр. «Куток мови» на сторінках «Ниви» вели Г. Костельник та В. Навроцький. Створення цієї рубрики було рецепцією на оголошений «пуританізм» у мові, який, на думку дописувачів, доводив «до зубожіння мови, або й до її покривдження» [37, ч. 10]. Це передусім стосувалося публікацій у «Ділі», де авторитарно вирішувалося, що є правильним чи неправильним («так зле — так добре») у мові. Зокрема, представлені в рубриці матеріали демонстрували суттєві розбіжності у поглядах на «чистоту» мови Г. Костельника та В. Навроцького із головним арбітром у мовних питаннях від «Діла» — М. Рудницьким [37; 55].

Чимало зауважень лунало на адресу «Діла», «Дзвонів», «Нового Часу», «Неділі» у рубриці «Наша мова», що містилася в додатку до «Мети» п. н. «Література. Мистецтво. Наука», від відомого славіста Костянтина Чеховича. Зокрема, він акцентував увагу на таких мовних огріхах у публікаціях, як уживання слів «тепер» і «зараз» без урахування смислового навантаження, за аналогією російського

«сейчас», недоречних дісприкметникових форм із закінченням на «-чий» («невідповідаючий» чи «переростаючий»), неврахування різниці семантичних відтінків у словосполученнях «дивуватися з чого» та «дивуватися чому», неправильне написання безпідметових речень («Текст було мною обговорено») [87]. У питаннях евфонії мови К. Чехович був прихильником поглядів С. Смаль-Стоцького («Дійсний стан нашої мови не дає нам ніякої підстави, щоб ми у себе заводили, а ще до того через правопис узаконювали якусь французьку лъезон») та В. Домбровського («Правило, що кожне “і” та “у” повинно у голосовім визвучі перейти в “й” чи в “в” є штучне й неузасаднене фактами мови»), вважаючи недоцільним їх регламентування правописом, та, звертаючись з цього приводу до автора «Кутка мови» в «Ділі», зазначав: «...українська мова таких правил не знає...» [87, ч. 18].

Підкреслюючи важливість мовної теми та водночас паліативний характер створених у часописах «кутиків мови», відомий український мовознавець І. Огієнко запропонував редакції газети «Новий Час» започаткувати на її шпальтах «організоване вияснення найрізніших питань, звязаних з правильністю й чистотою української мови» [59, ч. 40]. З цією метою п. н. «Чистота й правильність української мови» впродовж 1932 р. у часописі друкувалися його замітки, в яких він як фахівець-мовознавець давав детальні роз'яснення і відповіді на запитання читачів з різних мовознавчих проблем. У своїх «нарисах» І. Огієнко свідомо уникав «писати на теми нашого правопису», вважаючи, що розгляд цього питання належить до компетенції «найвищої наукової установи», а широкий загал повинен «тільки виконати її постанови». Мовознавець стверджував, що правопис — це «річ умовна, бо зовсім доброго правопису на світі не існує» [59, ч. 124]. Правописні непорозуміння пояснював міцністю панування старої орфографічної традиції в Галичині, «що не легко вступає своє місце новому наддніпрянському правопису», вважав їх тимчасовим явищем («Мине незгода, і всі ми звикнемо до нового правопису») та закликав усіх «раз уже погодитися на цей новий правопис, себто признати необхідність всеукраїнського правопису» [59, ч. 124]. Зокрема, у правописному плані низка його зауважень торкалися традиції різнописання часток на Наддніпрянщині та в Галичині [60, ч. 125].

Певним чином внести ясність у триваючу лінгвістично-орфографічну дискусію могло створення фахового часопису з проблем української мови, на брак якого вказували у своїх статтях, зокрема, М. Рудницький та С. Смаль-Стоцький. Тож заснований І. Огієнком 1933 р. у Варшаві журнал «Рідна Мова» привернув, закономірно, значну увагу редакторсько-журналістського кола в Галичині. Водночас представлені у місцевій пресі критичні відгуки на його появу вкотре засвідчували суттєві розбіжності у поглядах українських мовознавців. Так, на недопустимість численних помилок у спеціалізованому з української мови журналі вказували М. Рудницький у «Ділі» [68; 71] та В. Будзиновський у «Новій Зорі» [2]. Більш лояльними були рецензії на «Рідну Мову» Миколи Гнатишака (під крипт. мг) у газеті «Мета» [13; 15], який, з одного боку, схвалюючи вихід журналу на тлі надзвичайної популярності «питання правильності української літературної і газетярської мови та її практичного вжитку в останніх часах»: «Рідна Мова» — «це тип незнаного досі у нас популярно-лінгвістичного місячника... Редагований... доволі цікаво, живо, популярно» та «є дуже потрібною і дуже корисною новою появою в українському культурному житті», з іншого — все ж зауважував, що «поруч світлих сторінок» він містить «чимало недоглядів, а той прогріхив, про які требаб говорити хиба в окремій фаховій рецензії» [15].

Намагання редактора і видавця «Рідної Мови» І. Огієнка на сторінках газети «Нова Зоря» відстояти свою позицію у мовно-правописному оформленні журналу [58] дали підстави М. Рудницькому для невтішного висновку щодо існування й надалі неузгодженостей між українськими мовниками: «Чотири кордони, всі наші авторитетні мовознавці поза межами Галичини, останній твір збірної співпраці для кодифікації граматичних правил — т. зв. харківський правопис — виявив повну розбіжність думок саме серед наших найбільших авторитетів! Хоч сядь та й плач» [71, ч. 44].

Затягування у часі з розв'язанням правописної проблеми призводило до ще більшої конфронтації між прихильниками УП-28 та його опонентами: як стверджував у «Меті» М. Гнатишак (під крипт. мг), ситуація «на правописному фронті» нагадувала справжні бойові баталії: «...приходиться говорити про фронт, а не інакше. Бо з теоретичних дискусій, якими повинні інтересуватися лише мово-

знавці-спеціалісти, розвинулася у нас вже таки правдива правописна війна» [14].

Невгасимість мовно-правописної суперечки підтвердила організована заходами ТОПіЖу наприкінці лютого 1933 р. дискусія «на тему болячок сучасного українського правопису», перебіг якої висвітлювався, зокрема, газетами «Діло» та «Нова Зоря» [22; 27; 60; 61]. Про живий інтерес галицької громадськості до анонсованого питання свідчила кількість зголошених — понад двісті осіб, як писала «Нова Зоря»: «Саля “Бесіди” була переповнена; було багато старших громадян і громадянок, кількох священників, представники майже всіх українських часописів, учителі й учительки, студентство й середношкільна молодь обох полів, що з великою увагою записувала відчит» М. Рудницького під інтригуючою назвою «Під знаком апострофу, — Чи може український інтелігент правильно писати?» [60, ч. 16].

У виголошеній доповіді промовець критикував непродумане прийняття НТШ всеукраїнського правопису 1928 р., особливо його норм щодо вживання апострофа та написання іншомовних слів, наявних правил милозвучності мови, а також навів приклади численних помилок у галицьких періодичних виданнях, які пов'язував із триваючим мовно-правописним хаосом. Порушені М. Рудницьким у виступі питання спричинили їх активне обговорення, у якому взяли участь присутні на дебатах українські мовознавці, історики, педагоги, науковці, редактори і журналісти, зокрема В. Калинович, І. Кедрин, К. Кисілевський, І. Копач, Т. Крушельницький, В. Левицький (голова НТШ), Й. Шемлей, І. Юцишин. Між тим, як свідчать стенограми виступів, думки учасників дискурсу щодо прийняття — неприйняття УП-28 суттєво різнилися: звучали закиди на адресу НТШ щодо його бездіяльності у цьому напрямі, натомість члени Товариства інформували про неодноразові засідання з приводу правописного питання, пропонувалося також перекласти вирішення правописного питання на ТОПіЖ. У підсумку М. Рудницький оприлюднив головну мету проведення дискусії — пояснити широкій громадськості причини відхилення редакторсько-журналістським колом упровадження УП-28 у пресі: «Нинішній вечір мав бути для нас оправданням, чому ми не прийняли харківського правопису. Ані в редакції ані в школі не можемо вічно заглядати до словників.

Ми на сторінках “Діла” боронимо єдності української нації. Та як можна боронити правописного підручника Возняка, коли там скрізь помилки», а «наші вчені не хочуть бачити помилок в новім правописі» [60, ч. 17].

Відзначимо, що незмінність своєї позиції стосовно критики УП-28 демонструвало «Діло» й на початку 1934 р.: у відповідь на повідомлення, опубліковане у «Новій Зорі» [56], про перехід «в ім'я гасла “для одного народу одна літературна мова і один правопис”» газетою «Новий Час» на «харківський» правопис, редакція одного з найстаріших галицьких часописів аргументувала недоцільність такого кроку низкою причин: «1) Його не можна навчитися не лише лякам, але і фільольгам. 2) Він має багато помилок і непередуманих правил, що доводить до прикрих непорозумінь. 3) Харківський правопис большевики знов змінили, викинули букву “г” і викинули ля, лю, льо, пишуть: лампа, блуза, лупа (замість: люпа), лос замість льос. 4) Транскрипція чужих слів за харківським правописом насуває для Галичан непоборимі труднощі». Точку зору «Діла» повністю поділяла газета «Нова Зоря», яка з цього приводу зазначала: «Нашу думку “Діло” заняло правильне становище, бо харківський правопис по останніх змінах се вже просто смішна гаманерія, яку здається нарочно ввели шовіністичні русотяпи для осмішування української мови» [56].

Водночас актуалізація правописного питання на початку 1930-х рр. сприяла появі на сторінках місцевої преси як критичних публікацій, до яких, окрім зазначених вище, варто зарахувати також статті Й. Застирця у «Новій Зорі» [30] і Л. Луціва у «Літературно-Науковому Вістнику» [52], так і науково-популярних розвідок на теми мови і граматики, чимало яких друкувалося, зокрема, у журналі «Життя і Знання». Передусім варто виділити статті мовознавчого характеру К. Кисілевського [33; 34] та І. Велигорського [5; 7], публікації галицького педагога-україніста М. Левицького, присвячені питанням ролі української мови у світі слов'янських мов, її милозвучності і чистоти; а також низку матеріалів його ж авторства із циклу «Гріхи наші», в яких роз'яснювалися особливості звукової системи, граматики і правопису української мови порівняно з російською та польською [43—51].

Мовно-правописні суперечки в Галичині стали джерелом і для сатирично-гумористичних публікацій. Так, 1934 р. у «Новій Зорі»

частинами друкувався «Підручник з рамени фільольогів і граматиків шляхом якого на протязі одної години навчишся забирати слово при помочі української мови» [1], автор якого, галицький журналіст і публіцист В. Будзиновський, у гротескній формі з'ясовував, зазначала редакція, «найтиповіші похибки, які повторяються без уговку в українській пресі» [1, ч. 25].

Неоднозначність у правописі стала підставою також для пошуку альтернативних шляхів, наприклад переходу українців на латинську абетку. Так, відомий український мовознавець і фактичний редактор УП-28 О. Синявський вказував, що такі пропозиції лунали й безпосередньо на Всеукраїнській правописній конференції 1927 р.: «Особливо довго дебатовано питання про те, чи не перейти на латинський алфавет, хоч... це питання і не входило в компетенцію Конференції...» [75].

З іншого боку, на тлі правописних непорозумінь у міжвоєнний період питання латинізації алфавіту у Галичині наполегливо пропагувалося й польською пресою [32; 62].

Справжня дискусія з цього питання розгорілася на сторінках газети «Нова Зоря», що наочно демонструє чимала добірка матеріалів — статті авторів під псевдонімами Світський: «Дві важні справи. Українізація Богослужень і введення латинки» [72], «Справа введення латинки» [73] і «3 листів до Редакції. В справі латинки» [82] та Україніст — «Львівські студенти-україністи за латинкою» [83], а також дописи С. Годованого «Латинка й українізація богослужень» [18] та В. Городиловського «Важна справа на часі. Про латинку» [19]. У ході дискусії, зокрема, з'ясувалося, що введення латинського алфавіту має своїх прихильників у Галичині, — зрештою, певні міркування щодо доцільності його прийняття висловлювали на шпальтах «Діла» й М. Рудницький та С. Смаль-Стоцький.

Через правописний різнобій у читанках і граматиках особливо складною була ситуація із вивченням української мови у школах Галичини у міжвоєнний період. Так, у старших класах середньої школи користувалися граматикою С. Смаль-Стоцького, що ґрунтувалася на правилах передвоєнного правопису, а в народній школі та молодших класах середньої — підручником О. Поповича, укладеним «на компромісі між ортографією Наукового Товариства ім. Шевченка вперед війни та тими змінами, що їх у наш правопис внесло життя». Водночас, на думку окремих фахівців, упроваджен-

ня «харківського» правопису в усіх школах краю, ініційоване філологічною секцією НТШ, та видані на початку 1930-х рр. Львівською шкільною кураторією нові гімназійні читанки, «зредаговані» за цим правописом А. Крушельницьким, через невідповідність учительських кадрів замість вирішити правописне питання додатково посилювали хаос у викладанні рідної мови і літератури. Супроти правописних нововведень у школі на сторінках «Діла» виступив відомий мовознавець і культурний діяч В. Сімович: «...школа має мати **певну систему** правописну й мусить її притримуватися. Різні правописні системи... відбиваються зі шкодою для навчання предмету, дезорієнтують молодь... Тимто вводити серед теперішніх обставин, без попередньої підготовки, без граматичного підручника, збудованого на системі т. зв. харківського правопису, без відповідної підготовки в цій справі і вчительства, — я не вважаю за річ щасливу» [76]. Свою позицію він аргументував тим, що «система харківського правопису не додумана до кінця, тим то й недобудована, до самого верху не доведена», підтвердженням чого був контент «Українського правопису», виданого 1930 р., за яким вносилися «сутні зміни» не тільки у правопис, а й «у **форми** літературної мови». Як філолог, він акцентував увагу на тих непорозуміннях, що виникали при написанні «чужих» слів і вживанні апострофа, та інформував про різнобіжність думок з цього приводу також серед радянських лінгвістів. В. Сімович наголошував, що не слід проводити «наспіх» «уніфікацію невиробленого правопису», та доводив недоцільність його впровадження у школах Галичини як із навчального, так і виховного боку: «...заводити **вже тепер** у школах т. зв. харківський правопис, річ цілком зайва, з річевого боку — передчасна, з педаг. — користи не приносить» [76].

Мовно-правописна неоднозначність у шкільництві підштовхувала українських педагогів до винесення проблем вивчення української мови на шпальти місцевої періодики. У цей час в пресі з'являються статті методичного характеру І. Велигорського [6] та С. Смаль-Стоцького [78] на теми викладання граматики української мови, а також публікації М. Водоноса [9] та О. Сидора [74] щодо ролі рідної мови у навчально-виховному процесі.

Окремі видання завзялися допомогти учням в опануванні рідною мовою та орфографією. Так, з метою «розбуджувати заінтере-

сування до виучування мови, справляти принаймні маркантніші прогріхи, які часті-густо трапляються щодо неї в школі, та викорінювати чужі, зайві нам елементи, які можемо заступити своїми власними», редакція станіславського часопису «Дружне Слово» запровадила на його сторінках рубрику «Мовний куток» [54, ч. 1]. Її створення одразу привернуло увагу української молоді, у зв'язку з чим на адресу редакції надійшло «багато листів від наших читачів з запитамися щодо правопису й щодо стилю». Структурно рубрика була побудована за системою «запитання—відповідь», що дає можливість з'ясувати її читацьке коло, зокрема, найбільше зацікавлених було серед учнів III—VI класів. У правописному контексті в «Мовному куточку» роз'яснювалися питання, які стосувалися правил утворення вищого ступеня прикметників та написання іншомовних слів [54, ч. 2].

Однак подальше затягування із вирішенням правописної проблеми вело до ще більшого її загострення — 1934 р. певного розголосу у пресі набуло звернення конференції учителів українських гімназій і шкіл у Перемишлі до НТШ та кураторії Львівської шкільної округи про запровадження єдиного правопису в українських навчальних виданнях [65]. Почин перемишльських учителів на шпальтах «Діла» палко привітав та підтримав автор під криптонімом М. З. (М. Залізник — український політичний і громадський діяч, публіцист, доктор філософії), зі свого боку пропонуючи «справу упорядкування українського правопису... зробити справою **всеукраїнською**, принаймні розуміючи під цим тих десять мільонів українців, що живуть “по цей бік Збруча”, в Америці та на еміграції» [28]. На думку дописувача, ваги та авторитетності цьому питанню мало надати його винесення на Всеукраїнський національний конгрес як орган, що «має упорядкувати, по можливості, усе національне життя» і обов'язком якого «без сумніву, буде сказати своє слово і в справах нашого правописного хаосу». М. Залізник закликав всіх українських філологів і «компетентні місця та установи (Наукове Т-во ім. Шевченка, Іст. Філ. Т-во у Празі, Високий Педагогічний Інститут і т. д.)» негайно розпочати «наново працю по устійненні правопису, притягуючи до того знавців та педагогів з Буковини, Підкарпаття, Америки і т. д.» та досягнути «порозуміння і консолідації», погодившись «на якомусь компромісі» [28].

На необхідності вирішення нарешті правописної проблеми наполягав і невідомий автор під криптонімом (X) у журналі «Рідна Школа», вважаючи за умов більшовицької окупації України єдиним компетентним науковим органом у цій справі Наукове товариство ім. Шевченка у Львові: «...поки Українській Академії Наук у Києві не буде повернена цілковита свобода науки й добору членів, поти цілий її авторитет, із природи річі, переходить на Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові» [85]. Як зазначав дописувач, у зв'язку з цим товариство «Рідна Школа» «льояльно» запропонувало на розгляд його філологічної секції свої «завваги», а також «інші заміти подані їй до відома або вже відомі її членам із дотеперішніх дискусій та полемік». Автор уважав, що будь-яке її рішення щодо можливості чи неможливості внесення певних змін у «харківський» правопис має поставити остаточну крапку у тривалій правописній дискусії і з цим необхідно погодитися усім: «Не наша річ буде входити в річевість, стійність чи науковість цього правопису. Уся відповідальність за евентуальну нерічевість і ненауковість упаде на Н.Т.Ш. зглядно його вчених-філологів... Наша річ, визнавши під нинішню пору в справі правопису авторитет Наукового Товариства ім. Шевченка, йому повинуватися» [85].

Відомості про подальші події в галицькому шкільництві у контексті вирішення правописного питання знаходимо в дописі невідомого автора на сторінках журналу «Шлях виховання й навчання» [63]. Згідно з його інформацією, 5 квітня 1934 р. у приміщенні «Рідної Школи» відбулася правописна конференція українських науковців та учителів-мовників, на якій були присутні представники філологічної секції НТШ та педагогічних організацій — «Рідної Школи», «Учительської Громади», товариства «Взаїмна Поміч Українського Вчительства». З аналізом і критикою прийнятого НТШ 1929 р. «Українського Правопису» на ній виступив галицький педагог-україніст М. Матвіїв-Мельник [63, с. 62].

У ході дискусії над «найуразливішими питаннями академічного правопису для західно-українського громадянства» було визначено низку таких історико-мовознавчих аспектів: «1) Українська мова в своїх праджерелах не знала по кінець XVIII-го століття згука “г”, тільки “ґ”. Згук і літеру “г” прийняли тільки в частині інтелігентні шари західної вітки українського народу. Отже оправдане є писання генерал, педагог, вагон і т. д. Літеру “г” перейняли від українців

москалі, а не навпаки, та передають нею свій згук “г”. 2) Українська мова не знає й не має твердого згука “л”, тільки посередній між твердим і м’яким “л”. Отже оправдане є писання електрика, атлет, філософ, філолог і т. д. Посередне “л” прийняли від українців москалі та тепер передають ним своє тверде й м’яке “л”. 3) Східні слов’яне, зокрема українці, не м’ягчать ніколи губних шелестівок (п, б, ф, в, м), для того й відгороджують від них відповідно м’яккі згуки. Отже оправдане є вживання в словах п’ять, б’ю, ф’ялка, в’язанка, м’ясо і т. п. апострофа» [63, с. 62].

У підсумку, конференція більшістю голосів прийняла резолюцію, якою, із урахуванням певних змін, закріплювала впровадження УП-28 у Галичині. В ній, зокрема, зазначалося: «1) Визнається “Український Правопис” (т. зв. академічний правопис) Київської Академії Наук і Наукового Товариства Шевченка ві Львові з 1929 року за обов’язковий для всіх шкіл, установ і видавництв; 2) В справі вживання апострофу оставляється вільну руку; 3) Окрема комісія конференції в складі 2-ох членів пропонує Філологічній Секції Наукового Товариства відповідні пропозиції в справі писання чужих імен; 4) Прохається українське громадянство стриматися від неорганізованих виступів у правописних питаннях; 5) Прохається видавництва заступлених на конференції установ перейти негайно й беззастережно на академічний правопис із 1929 р.» [63, с. 62].

Між тим, теза присутніх на конференції окремих учителів-україністів, які певний час практикували УП-28, що «цей правопис не представляє великих труднощів у навчальній практиці, та що учні засвоюють його скоро й легко» [63, с. 62], очевидно, не цілком відповідала дійсності. Це підтверджує, зокрема, заснування у 1935 р. з метою виправлення «всіх мовних недомагань» та поінформування вчительського загалу «про стан сучасної української літературної мови» «Кутка української літературної мови» [42] на сторінках додатка до часопису «Учительське Слово» п. н. «Методика і шкільна практика» (його вів галицький педагог і журналіст Мирослав Семчишин (крипт.: М. С., М. С-ин). Редакція також вказувала, що завдання цієї рубрики є «передовсім нормативне» — «виправляти помилки, що трапляються в ділянці української граматики» (у фонетиці, морфології, синтаксисі), ознайомлювати вчителів з основними проблемами української семантики, лексики та орфоенії, а також «порушувати основні проблеми українського правопису» [42].

У цей же час С. Шах згадував, що якщо «школи держалися від того часу уведених шкільною владою “Правописних правил”, то українська преса писала різноманітно», тобто «один часопис держався “Шкільних правил”, другий чисто “академічного” київського правопису, — без злагіднень і що більше, було так, що навіть в одній і тій самій львівській редакції писав кожний редактор, як йому подобалось, або... як далеко він уже цей новий правопис сам опанував був». Так, В. Сімович, який редагував у 1933—1939 рр. журнал «Життя і Знання» («новим правописом»), сам був його категоричним противником і до 1939 р. своє прізвище продовжував писати через «ї» — Сімович [88, с. 177].

Підсумовуючи, зазначимо: в умовах бездержавності та чергового чужоземного поневолення у міжвоєнний період для розділеної кордонами української нації одним із болючих залишалось питання мовно-правописної єдності. З метою подолання правописного хаосу українськими науковими установами ВУАН та НТШ було прийнято УП-28. Однак якщо у радянській Україні за підтримки більшовицького уряду його впровадження здійснювалося повсюдно (навіть газета «Комуніст» — орган ЦК та Харківського окружного комітету КП(б)У — перейшла на новий правопис), то в Галичині цей процес із об’єктивних причин гальмувався. Численні помилки та неточності у контенті самого правопису, введення нових норм, як-от апострофа, новації у написанні іншомовних слів, спричинили широкі дебати у галицькій пресі щодо доцільності його прийняття. Опонентами «харківського» правопису передусім виступили члени ТОПіЖу у Львові, галицькі педагоги і науковці.

Представлені критичні відгуки провідних галицьких мовознавців і публіцистів Й. Застирця, І. Кревецького, М. Рудницького, В. Сімовича, С. Смаль-Стоцького та ін. свідчать про опір місцевої інтелектуальної еліти впровадженню УП-28 у зв’язку з його недосконалістю й суперечностями та ставлять під сумнів твердження окремих сучасних науковців про те, що «він укладений згідно з діаспорними чи галицькими вимогами» [89, с. 261].

Негативними наслідками затяжних непорозумінь на правописному ґрунті на зламі 1920—1930-х рр. стали проблеми в навчанні орфографії української мови у школах Галичини та правописний різнобій у публікаціях місцевої преси. З іншого боку, порушення

правописної теми сприяло зростанню інтересу в галицькому соціумі до більш глобальних мовознавчих проблем, як-от питання чистоти і правильності української літературної мови, що, зокрема, спричинило заснування на шпальтах часописів спеціальних рубрик — «кутків мови».

Полеміка довкола правописного питання свідчила також про демократичність засад галицької преси, підтверджувала готовність місцевих діячів українського слова до діалогу й пошуку компромісу в ім'я національних інтересів. Тривале освоєння норм УП-28 у Галичині дає підстави для висновку, що внесення будь-яких змін у правописну систему потребує обережного і продуманого наукового підходу та затрат значних зусиль для їх адаптації в суспільстві.

1. *Будзиновський В.* Підручник з рамени фільольогів і граматикив шляхом якого на протязі одной години навчишся забирати слово при помочі української мови / В. Будзиновський // *Нова Зоря*. — 1934. — 8 квіт. (ч. 25); 19 квіт. (ч. 27); 26 квіт. (ч. 29); 29 квіт. (ч. 30); 10 трав. (ч. 33); 13 трав. (ч. 34); 20 трав. (ч. 36); 27 трав. (ч. 38); 10 черв. (ч. 42); 21 черв. (ч. 45); 5 лип. (ч. 49); 26 лип. (ч. 55); 16 серп. (ч. 61); 6 верес. (ч. 67).
2. [*Будзиновський В.*]. Рідна Мова : науково-популярний місячник, присвячений вивченню української мови. Р. І., ч. 1, січень 1933 р. Видавець і редактор проф. д-р І. Огієнко. Ст. 32, 8; ціна 50 сот. [рецензія] / В. Б. // *Нова Зоря*. — 1933. — 29 січ. (ч. 6).
3. *Бурдуланюк В.* Українське мовознавство Галичини другої половини ХІХ — першої третини ХХ ст. [Електронний ресурс] / Василь Бурдуланюк // *Історія української культури*. — Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?...2...
4. *Вакуленко С.* 1933-ій рік в історії української мови: чинна норма та правописна практика (на прикладі редакційної політики газети «Комуніст») [Електронний ресурс] / Сергій Вакуленко. — Режим доступу: <http://historians.in.ua>.
5. *Велигорський І.* Мова і правопис / І. Велигорський // *Життя і Знання*. — 1930. — Ч. 6. — С. 188—189.
6. *Велигорський І.* Навчання граматики рідної мови / Іван Велигорський. — *Українська Школа*. — 1929. — Ч. 1/4. — С. 33—41.
7. *Велигорський І.* Чому мова змінюється? / І. Велигорський // *Життя і Знання*. — 1930. — Ч. 10/11. — С. 308—309.
8. Від Редакції // *Новий Час*. — 1927. — 6 лип. (ч. 75).
9. *Водонос М.* Рідна мова у вихованні та навчанні / Микола Водонос // *Шлях виховання й навчання*. — 1930. — Ч. 8. — С. 239—245.

10. *Галушко М.* Українські часописи Станіслава (1879—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Марія Галушко. — Львів, 2001. — 304 с. — (Серія «Періодичні видання міст України»).
11. *Галушко М.* Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886—1944 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / Марія Галушко. — Львів, 2008. — 350 с. — (Серія «Періодичні видання міст України»).
12. *Галушко М. В.* Українські часописи Коломиї (1865—1994 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / М. В. Галушко, М. М. Романюк. — Львів, 1996. — 238 с. — (Серія «Періодичні видання міст України»).
13. [Гнатишак М.]. Мовознавчий кутик / мг // Мета. — 1933. — 19 берез. (ч. 12).
14. [Гнатишак М.]. На правописному фронті / мг // Мета. — 1933. — 12 берез. (ч. 11).
15. [Гнатишак М.]. «Рідна Мова» / мг // Мета. — 1933. — 19 лют. (ч. 8).
16. *Гнатюк В.* В справі української правописи / Волод. Гнатюк // Літературно-Науковий Вістник. — 1922. — Т. 76, кн. 2. — С. 173—176; Т. 78, кн. 8. — С. 164—171; 1923. — Т. 79, кн. 2. — С. 178—182; кн. 3. — С. 273—276; Т. 80, кн. 6. — С. 175—180; Т. 81, кн. 10. — С. 176—180.
17. [Гнатюк В.]. З початком осені вибрано у Харкові комісію... [Примітки до статті М. Грушевського «До упорядкування українського правопису»] / В. Г. // Літературно-Науковий Вістник. — 1926. — Т. 89, кн. 3. — С. 276—277.
18. *Годованій С.* Латинка й українізація богослужень / Стефан Годованій // Нова Зоря. — 1931. — 7 черв. (ч. 41).
19. *Городиловський В.* Важна справа на часі. Про латинку / В. Городиловський // Нова Зоря. — 1931. — 23 лип. (ч. 54).
20. *Грушевський М.* До упорядкування українського правопису / Мих. Грушевський // Літературно-Науковий Вістник. — 1926. — Т. 89, кн. 3. — С. 272—276.
21. *Гузар О.* Правописний стандарт української мови: історія та реалії [Електронний ресурс] / Олена Гузар. — Режим доступу: www.franko.lviv.ua/faculty/Philol/www/visnyk/34_2/guzar.doc.
22. Двісті постійних помилок в мові галицьких Українців // Нова Зоря. — 1933. — 26 берез. (ч. 22); 30 берез. (ч. 23); 2 квіт. (ч. 24); 6 квіт. (ч. 25).
23. *Дикий А. Т.* Показчик з української мови: матеріали по 1929 рік / Л. Ф. Червінська, А. Т. Дикий. — Х., 1929—1930. — 290 с.
24. До одноцільного правопису. Нарада українських робітників пера // Діло. — 1929. — 12 листоп. (ч. 251).
25. *Домбровський В.* Фільольогічні факти чи фікції? (З приводу появи книжки І. Огієнка: Український стилістичний словник. Підручна книжка для вивчення української літературної мови. Львів, 1924. Ст. 496, мал. 8°) / В. Домбровський // Учитель. — 1925. — Т. 1. — С. 112—157.

26. *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865—1939 рр.) : іст.-бібліогр. дослідж. / О. Дроздовська. — Львів, 2001. — 364 с. — (Серія «Періодичні видання міст України»).
27. З відчитової салі. Т-во письменників і журналістів ім. І. Франка. Відчит у салі «Бесіди» М. Рудницького: «Під знаком апострофу» // Діло. — 1933. — 2 берез. (ч. 51).
28. [Залізник М.]. Наш правопис і В. Н. Конгрес / М. З. // Діло. — 1934. — 15 квіт. (ч. 95).
29. «Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка», том С. ч. II. Праці історичні // Діло. — 1930. — 19 груд. (ч. 282).
30. *Застирець Й.* Про наш правопис і письмо / Йосиф Застирець // Нова Зоря. — 1931. — 12 квіт. (ч. 26).
31. Зміна правопису // Нова Зоря. — 1929. — 17 листоп. (ч. 85).
32. Знавці нашого правопису // Діло. — 1929. — 11 листоп. (ч. 253).
33. *Кисілевський К.* Що треба нам знати про нашу мову / К. Кисілевський // Життя і Знання. — 1928. — Ч. 1. — С. 1—2.
34. *Кисілевський К.* Як дбати про красу й правильність мови / К. Кисілевський // Життя і Знання. — 1928. — Ч. 3. — С. 79—81.
35. Конференція для усталення українського правопису // Діло. — 1927. — 4 черв. (ч. 122); 5 черв. (ч. 123); 7 черв. (ч. 124).
36. Конференція для устійнення українського правопису // Новий Час. — 1927. — 6 черв. (ч. 61); 10 черв. (ч. 64); 17 черв. (ч. 67).
37. [Костельник Г.]. Куток мови / Г. К. // Нива. — 1930. — Ч. 10. — С. 381—383; Ч. 12. — С. 478—480.
38. *Кревецький І.* «Всеукраїнський правопис» / І. Кревецький // Нова Зоря. — 1929. — 24 листоп. (ч. 87).
39. *Кревецький І.* Оден правопис, передовсім у Галичині / І. Кревецький // Нова Зоря. — 1929. — 1 груд. (ч. 89).
40. *Кревецький І.* Правописний хаос в Галичині та небезпека його збільшення / І. Кревецький // Нова Зоря. — 1929. — 21 листоп. (ч. 86).
41. Куток мови // Діло. — 1930. — 26 серп. (ч. 188).
42. Куток української літературної мови // Методика і шкільна практика. — 1935. — Р. 6. — С. 55—56.
43. *Левицький М.* Гріхи що до складні / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 3. — С. 77—79.
44. *Левицький М.* Місце української мови серед інших слов'янських мов / М. Левицький // Життя і Знання. — 1930. — Ч. 3. — С. 68—70.
45. *Левицький М.* Наше дієслово / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 10/11. — С. 291—295.
46. *Левицький М.* Наші голосівки / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 5. — С. 138—140.

47. *Левицький М.* Наші речівники / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 7. — С. 197—199.
48. *Левицький М.* Наші шелестівки / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 6. — С. 162—163.
49. *Левицький М.* Прикметники, заіменники, числівники / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 9. — С. 262—264.
50. *Левицький М.* Прислівники. Приіменники. Злучники / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 12. — С. 359—360.
51. *Левицький М.* Чи вбога й груба наша мова? / М. Левицький // Життя і Знання. — 1931. — Ч. 4. — С. 98—100.
52. *Луців Л.* Мовні дивогляди: клопіт з іканням / Лука Луців // Літературно-Науковий Вістник. — 1931. — Т. 107, кн. 12. — С. 1089—1093.
53. *Мельник І.* Соборний правопис 1928 р. [Електронний ресурс] / Ігор Мельник. — Режим доступу: zbruc.eu/node/12449.
54. Мовний куток // Дружне Слово. — 1932. — Ч. 1. — С. 11; Ч. 2. — С. 8—9.
55. *Навроцький В.* Куток мови / Василь Навроцький // Нива. — 1931. — Ч. 2. — С. 53—58.
56. «Новий Час» написав, що вводить... // Нова Зоря. — 1934. — 25 січ. (ч. 5).
57. *Огієнко І.* Рідна традиція і мова. Про правопис і вимову чужих слів / Іван Огієнко // Діло. — 1925. — 3 лип. (ч. 145); 4 лип. (ч. 146); 5 лип. (ч. 147); 7 лип. (ч. 148).
58. *Огієнко І.* Чистота й правильність української мови (Відповідь нефаховому критикові) / Іван Огієнко // Нова Зоря. — 1933. — 12 лют. (ч. 10).
59. *Огієнко І.* Чистота й правильність української мови / Іван Огієнко // Новий Час. — 1932. — 24 лют. (ч. 40); 8 черв. (ч. 124); 9 черв. (ч. 125).
60. «Під знаком апострофу» // Нова Зоря. — 1933. — 5 берез. (ч. 16); 9 берез. (ч. 17).
61. «Під знаком апострофу» — «чи український інтелігент може навчитися писати правильно?» // Діло. — 1933. — 23 лют. (ч. 44).
62. Політика і — правопис. Ще один проєкт «на зніщенє Русі» // Діло. — 1930. — 9 серп. (ч. 175).
63. Правописне питання // Шлях виховання й навчання. — 1934. — Ч. 1. — С. 60—62.
64. Правописний хаос на Україні // Нова Зоря. — 1929. — 10 берез. (ч. 18).
65. Проти правописного хаосу у наших школах (Голос учителів української мови з Перемишля) // Діло. — 1934. — 28 берез. (ч. 81).
66. *Рудницький М.* З наших видавництв. В обороні одної мучениці / Мих. Рудницький // Діло. — 1930. — 18 груд. (ч. 281); 19 груд. (ч. 282).

67. Рудницький М. Клопоти з правописом / Михайло Рудницький // Діло. — 1923. — 8 груд. (ч. 195).
68. [Рудницький М.]. Клопоти з рідною мовою. «Рідна Мова» науково-популярний місячник. Головний редактор і видавець: проф. д-р Іван Огієнко / м. р. // Діло. — 1933. — 15 січ. (ч. 10).
69. Рудницький М. Клопоти нашої мови / Михайло Рудницький // Діло. — 1924. — 16 лип. (ч. 154); 17 лип. (ч. 155).
70. Рудницький М. Правопис і літературна мова / Мих. Рудницький // Діло. — 1930. — 4 черв. (ч. 121); 5 черв. (ч. 122); 6 черв. (ч. 123); 7 черв. (ч. 124); 11 черв. (ч. 126); 14 черв. (ч. 129); 15 черв. (ч. 130); 17 черв. (ч. 131); 18 черв. (ч. 132); 19 черв. (ч. 133); 20 черв. (ч. 134); 21 черв. (ч. 135); 24 черв. (ч. 137); 25 черв. (ч. 138); 26 черв. (ч. 139); 27 черв. (ч. 140); 28 черв. (ч. 141).
71. Рудницький М. Примхи мови і фаховости / М. Рудницький // Діло. — 1933. — 20 лют. (ч. 41); 22 лют. (ч. 43); 23 лют. (ч. 44).
72. Світський. Дві важні справи. Українізація Богослужень і введення латинки / Світський // Нова Зоря. — 1931. — 22 берез. (ч. 21).
73. Світський. Справа введення латинки / Світський // Нова Зоря. — 1931. — 1 берез. (ч. 15).
74. Сидір О. Навчання української мови й плекання національних почувань у IV—V відділах 2-кл. народної школи на підставі читанки Крушельницького «У січовій школі» / Осип Сидір // Шлях виховання й навчання. — 1930. — Ч. 6. — С. 201—203.
75. Синявський О. Коротка історія «Українського правопису» / Олекса Синявський // Культура українського слова : зб. Наук.-Дослідчого Ін-ту Т. Шевченка. — Х. ; К., 1931. — С. 93—112.
76. Сімович В. Чи можна заводити харківський правопис? / В. Сімович // Діло. — 1931. — 27 жовт. (ч. 241).
77. Скрипник М. Підсумки правописної дискусії / М. Скрипник // Новий Час. — 1927. — 4 лип. (ч. 74); 6 лип. (ч. 75).
78. Смаль-Стоцький С. Граматика в школі / Степан Смаль-Стоцький // Літературно-Науковий Вістник. — 1929. — Т. 99, кн. 9. — С. 815—822.
79. Смаль-Стоцький С. Звідомлення акад. Кримського про правописну конференцію / С. Смаль-Стоцький // Літературно-Науковий Вістник. — 1928. — Т. 96, кн. 7/8. — С. 271—276.
80. Смаль-Стоцький С. Правопис і літературна мова / Степан Смаль-Стоцький // Діло. — 1930. — 6 серп. (ч. 172); 7 серп. (ч. 173); 8 серп. (ч. 174); 9 серп. (ч. 175); 10 серп. (ч. 176); 12 серп. (ч. 177).
81. Смаль-Стоцький С. Правописна справа / Степан Смаль-Стоцький // Літературно-Науковий Вістник. — 1926. — Т. 90, кн. 5. — С. 75—81; Кн. 7/8. — С. 312—320.

82. *Також світський*. З листів до Редакції. В справі латинки / Також світський // Нова Зоря. — 1931. — 21 черв. (ч. 45).
83. *Україніст*. Львівські студенти-україністи за латинкою / Україніст // Нова Зоря. — 1931. — 26 берез. (ч. 22).
84. Українська літературна мова і Галичина // Нова Зоря. — 1929. — 24 лют. (ч. 6).
85. (X). Справа правопису / (X) // Рідна Школа. — 1934. — Ч. 9. — С. 134—135.
86. Хроніка Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові за рр. 1926—30 // Діло. — 1930. — 24 груд. (ч. 284); 30 груд. (ч. 289).
87. *Чехович К.* Наша мова / К. Чехович // Література. Мистецтво. Наука. — 1932. — 13 берез. (ч. 10); 15 трав. (ч. 18).
88. *Шах С.* Львів — місто моєї молодости. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія / Степан Шах. — Мюнхен, 1956. — Ч. 3. — 267 с.
89. *Яценко А.* Правописні проблеми на сторінках щоденника «Діло» / Андрій Яценко // Українська журналістика: умови формування та перспективи розвитку : зб. наук. пр. — Черкаси, 2007. — С. 259—262.

Богдана Ревера

ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У ГАЛИЧИНІ

(За матеріалами часопису «Руслан» (Львів, 1897—1914 рр.)

Розкрито деякі аспекти добродійної діяльності української інтелігенції Галичини наприкінці XIX — на початку XX ст. Показано масштаби та види допомоги, спрямовані на культурно-освітні цілі.

Ключові слова: добродійність, інтелігенція, піклування, іменні фундації, стипендійні фонди, пожертвування.

Освещены некоторые аспекты благотворительной деятельности украинской интеллигенции Галичины в конце XIX — в начале XX в. Показаны масштабы и виды помощи, направленные на культурно-образовательные цели.

Ключевые слова: благотворительность, интеллигенция, забота, именные фондации, стипендиальные фонды, пожертвование.

Some aspects of charitable activities of the Ukrainian intelligentsia in Galicia in the late nineteenth — in the early twentieth century. A scale and ways of assistance aimed at cultural and educational purposes, have been demonstrated.